Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

ZAMONAVIY TA’LIM JARAYONIDA IJODKOR O‘QITUVCHI KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Nevmatjonova Sug'diyona Nurillo qizi
Andijon davlat universiteti
Fizika-matematika fakulteti
Amaliy matematika yo'nalishi 3-bosqich talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23204404

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy ta’lim jarayonida ijodkor o‘qituvchi kompetensiyasining mazmun-mohiyati, tarkibiy komponentlari va uni rivojlantirishning ilmiy-pedagogik asoslari tahlil qilinadi. O‘qituvchining ijodkorligi faqat yangi metod yoki texnologiyadan foydalanish bilan cheklanmasligi, balki fan mazmunini pedagogik jihatdan qayta talqin qilish, o‘quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish, muammoli vaziyatlarda muqobil yechimlar yaratish, raqamli vositalardan pedagogik maqsadga muvofiq foydalanish va o‘z faoliyatini muntazam refleksiya qilish bilan bog‘liqligi asoslanadi. Tadqiqotda Shulman, Mishra va Koehler, Beghetto va Kaufman, Davies va hammualliflar, Vescio va boshqalar tadqiqotlari hamda OECD TALIS ma’lumotlari tahlil qilindi. TALIS 2018 natijalariga ko‘ra, OECD mamlakatlari va iqtisodiyotlarida o‘qituvchilarning 90 foizdan ortig‘i so‘nggi bir yil davomida kamida bitta malaka oshirish faoliyatida qatnashgan, biroq hamkasblar bilan o‘zaro o‘rganish va professional networking asosidagi faoliyatlarda ishtirok etish darajasi 44 foizni tashkil qilgan [9]. Tadqiqot natijalari ijodkor o‘qituvchi kompetensiyasini rivojlantirishda uzluksiz kasbiy rivojlanish, professional hamkorlik, pedagogik avtonomiya, raqamli kompetensiya va kreativ ta’lim muhitini birgalikda shakllantirish zarurligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: ijodkor o‘qituvchi, pedagogik kompetensiya, kreativlik, kasbiy rivojlanish, pedagogik innovatsiya, raqamli kompetensiya, pedagogik refleksiya, professional hamkorlik, ta’lim texnologiyalari, kreativ ta’lim muhiti.

Аннотация: В статье анализируются содержание, структурные компоненты и научно-педагогические основы развития компетентности творческого учителя в современном образовательном процессе. Обосновывается, что профессиональная творческая компетентность учителя не ограничивается использованием новых методов или цифровых технологий. Она включает способность педагогически интерпретировать содержание учебного предмета, учитывать индивидуальные образовательные потребности учащихся, создавать альтернативные решения проблемных ситуаций, целенаправленно применять цифровые инструменты и систематически осуществлять рефлексию собственной профессиональной деятельности. В исследовании проанализированы научные положения Л. Шульмана, П. Мишры и М. Кёлера, Р. Бегетто и Дж. Кауфмана, Д. Дэвиса и соавторов, а также данные международного исследования OECD TALIS. Согласно результатам TALIS 2018, более 90% учителей в странах и экономиках OECD приняли участие хотя бы в одном мероприятии непрерывного профессионального развития в течение предшествующего года, тогда как участие в профессиональном обучении на

основе взаимного обучения и сетевого взаимодействия составило 44% [9]. Результаты анализа свидетельствуют о необходимости комплексного развития профессиональной компетентности учителя посредством непрерывного профессионального обучения, сотрудничества, педагогической автономии, цифровой компетентности и формирования творческой образовательной среды.

Ключевые слова: творческий учитель, педагогическая компетентность, креативность, профессиональное развитие, педагогические инновации, цифровая компетентность, педагогическая рефлексия, профессиональное сотрудничество, образовательные технологии, творческая образовательная среда.

Abstract: This article examines the content, structural components and scientific-pedagogical foundations of developing creative teacher competence in the modern educational process. It argues that teacher creativity cannot be reduced to the use of innovative methods or digital technologies. Rather, it involves the ability to pedagogically transform subject content, respond to learners' diverse needs, generate alternative solutions to educational problems, use digital tools purposefully, and continuously reflect on professional practice. The study analyses the theoretical contributions of Lee S. Shulman, Punya Mishra and Matthew Koehler, Ronald Beghetto and James Kaufman, Davies and colleagues, as well as international evidence from the OECD Teaching and Learning International Survey (TALIS). According to TALIS 2018, more than 90% of teachers across participating OECD countries and economies had participated in at least one continuing professional development activity during the previous year, while only 44% participated in professional development based on peer learning and networking [9]. The findings indicate that the development of creative teacher competence requires an integrated approach combining continuous professional learning, professional collaboration, pedagogical autonomy, digital competence, reflective practice and creativity-supportive learning environments.

Keywords: creative teacher, teacher competence, creativity, professional development, pedagogical innovation, digital competence, reflective practice, professional collaboration, educational technologies, creative learning environment.

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchining professional faoliyatiga qo'yilayotgan talablar sezilarli darajada kengaymoqda. Ta'limning raqamlashtirilishi, bilimlarning tez yangilanishi, o'quvchilarning individual ehtiyojlari va mehnat bozoridagi o'zgarishlar pedagogdan faqat o'z fanini yaxshi bilishni emas, balki bilimni turli pedagogik vaziyatlarda samarali qo'llay olishni talab etmoqda. UNESCOning 2024-yilgi Global Teachers Report hisobotida 2030-yilga kelib dunyoda boshlang'ich va o'rta ta'lim uchun 44 million nafar o'qituvchi yetishmasligi prognoz qilingan [12]. Bu holat o'qituvchi kasbining jozibadorligi, tayyorgarligi, kasbiy rivojlanishi va ta'lim sifatini ta'minlash masalalarini strategik darajaga olib chiqadi.

Ijodkor o'qituvchi tushunchasini faqat "ijodiy metodlardan foydalanuvchi pedagog" sifatida talqin qilish yetarli emas. O'qituvchining ijodkorligi uning kasbiy bilimlari, pedagogik qaror qabul qilishi, o'quvchilar bilan muloqoti, ta'lim muhitini tashkil qilishi va yangi sharoitlarga moslasha olish qobiliyatlari bilan uzviy bog'langan.

L. Shulman o‘qituvchi bilimining mazmuniy va pedagogik jihatlarini bir-biridan ajratib bo‘lmasligini ko‘rsatib, pedagogik mazmuniy bilim — Pedagogical Content Knowledge (PCK) tushunchasini rivojlantirdi [1; 2]. Uning yondashuvida o‘qituvchi shunchaki fan bo‘yicha bilimga ega bo‘lishi emas, balki mazkur bilimni o‘quvchilarga tushunarli shaklda qayta tashkil eta olishi muhim hisoblanadi.

Bu yondashuv ijodkor o‘qituvchi kompetensiyasining nazariy asoslaridan biridir. Chunki pedagogik ijodkorlik yangi g‘oya yaratishdan tashqari, mavjud bilim va usullarni muayyan ta’lim vaziyatiga moslashtirishni ham anglatadi.

Mishra va Koehler ushbu g‘oyani texnologik komponent bilan kengaytirib, Technological Pedagogical Content Knowledge — TPACK modelini taklif qildilar. Mazkur model o‘qituvchining texnologiya, pedagogika va fan mazmuni haqidagi bilimlari o‘zaro bog‘liq holda ishlashini nazarda tutadi [3]. Tadqiqotchilar texnologiyadan pedagogik maqsadsiz foydalanishning o‘zi samarali ta’limni ta’minlamasligini ta’kidlaydilar.

Shu nuqtayi nazardan, zamonaviy ijodkor o‘qituvchi kompetensiyasi — pedagogning mavjud ta’lim resurslari, ilmiy bilimlari, metodik vositalari va texnologiyalaridan yangi, maqsadga muvofiq pedagogik yechimlar yaratish uchun foydalanish qobiliyatini ifodalovchi kompleks kasbiy sifat sifatida qaralishi mumkin.

Tadqiqotning maqsadi zamonaviy ta’lim sharoitida ijodkor o‘qituvchi kompetensiyasining asosiy tarkibiy qismlarini aniqlash hamda uni rivojlantirishning samarali ilmiy-pedagogik mexanizmlarini asoslashdan iborat.

Metodologiya

Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo‘lib, ta’lim va pedagogika sohasidagi ilmiy adabiyotlarni tizimli tahlil qilishga asoslandi. Tadqiqot jarayonida qiyosiy tahlil, kontent-tahlil, ilmiy adabiyotlarni umumlashtirish, konseptual tahlil va ikkilamchi statistik ma’lumotlarni sharhlash usullaridan foydalanildi.

Manbalarni tanlashda bir necha mezon qo‘llandi. Birinchidan, o‘qituvchi kompetensiyasi, pedagogik bilim, ijodkorlik va professional rivojlanish masalalarini bevosita o‘rgangan ilmiy ishlar tanlandi. Ikkinchidan, xalqaro miqyosda qo‘llanadigan OECD TALIS, UNESCO va European Commission DigCompEdu kabi ishonchli institutsional manbalardan foydalanildi. Uchinchidan, statistik ma’lumotlar faqat original hisobot yoki ilmiy nashrda ko‘rsatilgan ko‘rsatkichlar asosida talqin qilindi.

Tadqiqotning nazariy bazasini Shulmanning pedagogik bilimlar konsepsiyasi [1; 2], Mishra va Koehlerning TPACK modeli [3], kreativ ta’lim muhitlari bo‘yicha Davies va hammualliflarning tizimli sharhi [4], Beghetto va Kaufmanning kreativ sinf muhiti haqidagi konsepsiyasi [5], professional learning communities bo‘yicha Vescio va hammualliflar [6] hamda Vangrieken va hammualliflarning tizimli sharhi [7] tashkil etdi.

Shuningdek, o‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishi bo‘yicha Darling-Hammond, Hyler va Gardnerning 35 ta metodologik jihatdan puxta tadqiqotni tahlil qilgan hisoboti [8], OECD TALIS 2018 ma’lumotlari [9; 10], UNESCO ICT Competency Framework for Teachers [11] va European Commission DigCompEdu framework [12] tahlil qilindi.

Bunday metodologik yondashuv ijodkor o‘qituvchi kompetensiyasini bitta metod yoki texnologiya bilan emas, balki o‘zaro bog‘liq kasbiy kompetensiyalar majmuasi sifatida ko‘rib chiqish imkonini beradi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari ijodkor o‘qituvchi kompetensiyasini bir nechta o‘zaro bog‘liq komponentlar orqali tavsiflash mumkinligini ko‘rsatdi.

Birinchi komponent — **predmet-pedagogik kompetensiya**. O‘qituvchi o‘z fanining mazmunini chuqur bilishi bilan birga, mazkur bilimni o‘quvchilarning yoshi, tayyorgarlik darajasi va kognitiv xususiyatlariga mos ravishda tushuntira olishi kerak. Shulman pedagogik mazmuniy bilimni aynan shu bilimlarni o‘quv jarayonida qayta tashkil etish qobiliyati bilan bog‘laydi [1; 2].

Ikkinchi komponent — **muammoli va divergent fikrlash kompetensiyasi**. Ijodkor o‘qituvchi bitta masalaga faqat bitta javob izlash bilan cheklanmaydi. U muammoli vaziyatlarni turli nuqtayi nazardan ko‘rib chiqadi, o‘quvchilardan alternativ yechimlar taklif qilishni talab etadi va ta’lim jarayonida noaniqlikdan pedagogik resurs sifatida foydalanadi.

OECD TALIS 2018 ma’lumotlari bu masalaning dolzarbligini ko‘rsatadi. Tadqiqotda sinfda kognitiv faollashtirishga qaratilgan metodlardan, ya’ni o‘quvchini axborotni baholash, bilimni qo‘llash va muammoni hal qilishga jalb qiluvchi yondashuvlardan foydalanish sinfni boshqarish va tushuntirishga asoslangan usullarga qaraganda kamroq tarqalganligi qayd etilgan. Bunday faoliyatlardan ko‘pchilik hollarda taxminan yarmi muntazam foydalanadi [9].

Uchinchi komponent — **raqamli-pedagogik kompetensiya**. Raqamli texnologiya o‘qituvchining ijodkorligini avtomatik ravishda oshirmaydi. Uning samarasi texnologiya qanday pedagogik vazifaga integratsiya qilinganiga bog‘liq. TPACK modeli texnologik, pedagogik va predmet bilimlari kesishmasini muhim deb hisoblaydi [3].

UNESCOning ICT Competency Framework for Teachers modeli o‘qituvchilarning AKTdan foydalanish kompetensiyasini boshlang‘ich va uzluksiz kasbiy tayyorgarlikni tashkil etish uchun asos sifatida ishlab chiqilgan [11]. UNESCO frameworkining uchinchi versiyasi 2018-yilda nashr etilgan va 66 sahifani tashkil etadi.

European Commission tomonidan ishlab chiqilgan DigCompEdu esa pedagoglarning raqamli kompetensiyasini 22 ta kompetensiya va oltita yo‘nalishga ajratadi: professional hamkorlik, raqamli resurslar, o‘qitish va o‘rganish, baholash, o‘quvchini imkoniyatlantirish hamda o‘quvchilarning raqamli kompetensiyasini rivojlantirish [12].

To‘rtinchi komponent — **kreativ ta’lim muhitini tashkil etish kompetensiyasi**. Davies va hammualliflarning 210 ta ilmiy, siyosiy va professional manbani qamrab olgan tizimli sharhida ijodkorlikni rivojlantirish uchun moslashuvchan vaqt va makon, tegishli resurslarning mavjudligi, o‘quvchiga ma’lum darajadagi avtonomiya beruvchi o‘yin va faoliyatlar, o‘qituvchi-o‘quvchi o‘rtasidagi hurmatli munosabatlar, tengdoshlar bilan hamkorlik hamda qat’iy bo‘lmagan rejalashtirish muhim omillar sifatida aniqlangan [4]. Tadqiqot 2005–2011-yillarda nashr etilgan materiallarni ham tahlil qilgan [4].

Beghetto va Kaufman ham ijodkorlikni rivojlantirishda sinf kontekstining hal qiluvchi ahamiyatini ta’kidlaydi. Ularning fikriga ko‘ra, ta’lim muhiti ijodiy salohiyatni qo‘llab-quvvatlashi yoki aksincha, uni cheklashi mumkin [5].

Beshinchi komponent — **refleksiv kompetensiya**. Ijodkor o‘qituvchi o‘zining har bir pedagogik qarorini yakuniy va o‘zgarmas deb qabul qilmaydi. U dars natijasini tahlil qiladi, o‘quvchilarning javoblarini kuzatadi, muvaffaqiyatsiz metodlarning sabablarini aniqlaydi va keyingi dars uchun yangi strategiyalar ishlab chiqadi.

Oltinchi komponent — **professional hamkorlik kompetensiyasi**. O‘qituvchining ijodiy rivojlanishi individual faoliyat bilangina cheklanmaydi. Professional learning communities doirasida tajriba almashish, darslarni birgalikda tahlil qilish, hamkasblarning fikrini olish va amaliy muammolarni jamoaviy hal qilish muhimdir.

Vescio, Ross va Adamsning professional learning communities bo‘yicha tadqiqotlarni tahlil qilgan sharhida rivojlangan professional hamjamiyatlar o‘qituvchilarning pedagogik amaliyotiga va ayrim holatlarda o‘quvchilarning ta’lim natijalariga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi haqida dalillar mavjudligi ko‘rsatilgan [6].

Vangrieken va hammualliflarning 40 ta tadqiqotni qamrab olgan tizimli sharhi esa o‘qituvchilar hamjamiyatlarining samaradorligi rahbariyat qo‘llab-quvvatlashi, guruh dinamikasi, ishonch va o‘zaro hurmat kabi shartlarga bog‘liqligini ko‘rsatadi [7].

OECD TALIS 2018 ma’lumotlari ham professional rivojlanishning muhimligini tasdiqlaydi. Ishtirokchi OECD mamlakatlari va iqtisodiyotlarida o‘qituvchilarning 90 foizdan ortig‘i so‘rovdan oldingi bir yil davomida kamida bitta uzluksiz kasbiy rivojlanish faoliyatida qatnashgan. Biroq peer learning va networking asosidagi faoliyatlarda qatnashgan o‘qituvchilar ulushi 44 foizni tashkil qilgan. O‘qituvchilarning 80 foizdan ko‘prog‘i malaka oshirish faoliyati ularning o‘qitish amaliyotiga ijobiy ta’sir ko‘rsatganini bildirgan [9].

OECD ma’lumotlarida yana bir muhim ko‘rsatkich mavjud: odatiy dars vaqtining o‘rtacha 78 foizi bevosita o‘qitish va o‘rganishga sarflanadi; qolgan vaqtning bir qismi tartibni saqlash va ma’muriy vazifalarga ketadi [9]. Bu holat o‘qituvchining darsni loyihalash, interaktiv metodlarni qo‘llash va ijodiy faoliyatni tashkil etish uchun mavjud vaqt resurslarini oqilona boshqarishi zarurligini ko‘rsatadi.

Tahlil va muhokama

Tadqiqot natijalari ijodkor o‘qituvchi kompetensiyasini rivojlantirish bir martalik seminar yoki qisqa muddatli trening orqali hal qilinadigan vazifa emasligini ko‘rsatadi. Darling-Hammond, Hyler va Gardner 35 ta metodologik jihatdan puxta tadqiqotni tahlil qilib, samarali professional rivojlanish mazmunning predmetga yo‘naltirilganligi, faol o‘rganish, hamkorlik, ekspert ko‘magidan foydalanish, feedback va uzoqroq muddat davomida izchil qo‘llab-quvvatlash kabi xususiyatlarga ega bo‘lishini ko‘rsatgan [8].

Demak, ijodkor o‘qituvchi kompetensiyasini rivojlantirish modeli quyidagi o‘zaro bog‘langan yo‘nalishlar asosida qurilishi maqsadga muvofiq.

Birinchidan, **diagnostik bosqich** tashkil etilishi kerak. Unda o‘qituvchining predmet bilimlari, pedagogik mahorati, raqamli kompetensiyasi, ijodiy fikrlashi va refleksiv ko‘nikmalari aniqlanadi. Bunday diagnostika o‘qituvchini reytinglashdan ko‘ra, uning individual rivojlanish ehtiyojlarini aniqlashga xizmat qilishi lozim.

Ikkinchidan, **individual kasbiy rivojlanish trayektoriyasi** ishlab chiqilishi zarur. Bunda barcha o‘qituvchilarga bir xil treningni taklif qilish o‘rniga, ularning ehtiyojlariga mos modul va faoliyatlar tanlanishi maqsadga muvofiq. Masalan, bir pedagog uchun raqamli baholash vositalari muhim bo‘lsa,

boshqasi uchun muammoli ta’lim, uchinchisi uchun kreativ topshiriqlarni loyihalash ustuvor bo‘lishi mumkin.

Uchinchidan, **dars dizayni orqali ijodkorlikni rivojlantirish** muhim. O‘qituvchi darsni faqat “mavzu–tushuntirish–mustahkamlash” ketma-ketligida emas, balki muammo qo‘yish, gipoteza ishlab chiqish, muqobil yechimlarni taqqoslash, hamkorlikda faoliyat yuritish va refleksiya bosqichlarini o‘z ichiga oladigan tarzda loyihalashi mumkin.

To‘rtinchidan, **professional hamjamiyatlar**ni rivojlantirish lozim. Bunda metodik birlashmalar oddiy tashkiliy yig‘ilishlardan professional o‘rganish muhitiga aylantirilishi mumkin. O‘qituvchilar bir-birining darslarini kuzatishi, lesson study elementlaridan foydalanishi, o‘quvchilarning ishlarini birgalikda tahlil qilishi va amaliy pedagogik muammolarga yechim izlashi kerak.

Beshinchidan, **raqamli texnologiyalarni maqsadli integratsiya qilish** talab etiladi. DigCompEdu modeli raqamli kompetensiyani faqat texnik ko‘nikma sifatida emas, balki ta’lim jarayonini takomillashtirish va innovatsiya qilish vositasi sifatida ko‘radi [12].

Shu sababli “qaysi texnologiyadan foydalanish kerak?” degan savoldan oldin “ushbu texnologiya qaysi pedagogik muammoni hal qiladi?” degan savol qo‘yilishi kerak. Masalan, interaktiv taqdimot o‘quvchining mustaqil fikrlashini rivojlantirmasa, uning mavjudligi o‘z-o‘zidan innovatsion pedagogik faoliyatni anglatmaydi.

Oltinchidan, **pedagogik avtonomiya va ishonch** muhim shart hisoblanadi. OECD TALIS 2018 ma’lumotlarida innovatsion amaliyotlarni joriy qilish uchun maktabning ochiqligi va o‘qituvchilarning hamkorlikda ishlashi muhim yo‘nalish sifatida ko‘rsatilgan [9; 10]. OECDning ikkinchi jildida professional hamkorlik, kasbiy avtonomiya va maktabdagi kollegial munosabatlar o‘qituvchi professionalligining muhim o‘lchamlari sifatida tahlil qilingan [10].

Bu yerda muhim muvozanat mavjud: haddan tashqari qat’iy metodik nazorat o‘qituvchining ijodiy tashabbusini cheklashi mumkin, biroq to‘liq nazoratsizlik ham sifatni kafolatlamaydi. Shuning uchun ijodkorlik uchun zarur bo‘lgan pedagogik avtonomiya aniq kasbiy standartlar, natijalarni baholash va refleksiya mexanizmlari bilan uyg‘unlashishi lozim.

Tadqiqotlar shuni ham ko‘rsatadiki, kreativ ta’lim muhiti o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi munosabatlarga bevosita bog‘liq. Davies va hammualliflar hurmatga asoslangan munosabatlar, o‘quvchi avtonomiyasi va hamkorlikni kreativ ta’lim muhitining muhim omillari sifatida qayd etgan [4]. Beghetto va Kaufman esa o‘qituvchining sinfdagi muhitni qanday tashkil etishi o‘quvchining ijodiy salohiyati namoyon bo‘lishiga ta’sir qilishini ko‘rsatadi [5].

Shunday qilib, ijodkor o‘qituvchi kompetensiyasini rivojlantirishning kompleks modeli quyidagi mantiqiy zanjir asosida ifodalanishi mumkin:

predmet bilimlari → pedagogik bilim → ijodiy fikrlash → raqamli-pedagogik kompetensiya → hamkorlik → refleksiya → innovatsion pedagogik amaliyot.

Mazkur komponentlarning biri boshqalaridan uzilib qolsa, ijodkorlikning kasbiy natijaga aylanishi qiyinlashadi. Masalan, kuchli texnik ko‘nikmaga ega, biroq pedagogik maqsadni aniq belgilamaydigan o‘qituvchi ko‘plab raqamli vositalardan foydalansa ham, ta’lim samaradorligini oshira olmasligi mumkin. Aksincha, kuchli predmet va pedagogik bilimga ega, biroq yangi texnologiyalarni o‘zlashtirishga tayyor bo‘lmagan o‘qituvchi raqamli ta’lim imkoniyatlaridan to‘liq foydalana olmaydi.

Shu sababli zamonaviy o‘qituvchining ijodkorligi “yangilik yaratish” bilan cheklanmaydi. U mavjud ilmiy bilim, pedagogik metod, raqamli vosita va ta’lim resurslarini muayyan o‘quv vaziyatiga

moslashtirish, ularni qayta kombinatsiyalash va o‘quvchining real ehtiyojiga xizmat qildirish qobiliyatini ham o‘z ichiga oladi.

Xulosa

Zamonaviy ta’lim sharoitida ijodkor o‘qituvchi kompetensiyasi ta’lim sifatini oshirishning muhim kasbiy omillaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Tahlil qilingan ilmiy adabiyotlar ijodkorlikni alohida metod yoki psixologik xususiyat sifatida emas, balki predmet-pedagogik bilim, muammoli fikrlash, raqamli kompetensiya, professional hamkorlik, refleksiya va kreativ ta’lim muhitini yaratish qobiliyatlari bilan bog‘liq kompleks kompetensiya sifatida qarash zarurligini ko‘rsatadi.

Shulman konsepsiyasi o‘qituvchining fan mazmuni va pedagogik bilimlarni birlashtirish qobiliyatiga e’tibor qaratadi [1; 2]. Mishra va Koehler modeli ushbu bilimlar tizimiga texnologik komponentni qo‘shadi [3]. Davies va hammualliflarning tizimli sharhi esa kreativ ta’lim muhiti uchun o‘quvchi avtonomiyasi, hamkorlik, moslashuvchanlik va hurmatga asoslangan munosabatlarning ahamiyatini ko‘rsatadi [4]. Beghetto va Kaufman tadqiqotlari sinf kontekstining kreativ salohiyatni qo‘llab-quvvatlashdagi rolini asoslaydi [5].

OECD TALIS ma’lumotlari o‘qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishida yuqori ishtirok mavjudligini ko‘rsatgan bo‘lsa-da, professional hamkorlik va peer learning imkoniyatlaridan foydalanish darajasi nisbatan pastroq ekanini ko‘rsatadi [9]. Bu holat ijodkor o‘qituvchi kompetensiyasini rivojlantirishda individual kurslardan tashqari maktab ichidagi professional hamjamiyatlar, mentorlik, hamkorlikdagi dars tahlili va tajriba almashish mexanizmlarini kuchaytirish zarurligini ko‘rsatadi.

Umuman olganda, ijodkor o‘qituvchini shakllantirish uchun ta’lim tashkilotida xatodan qo‘rqmaydigan, yangi g‘oyalarni sinab ko‘rishga imkon beradigan, professional hamkorlikni rag‘batlantiradigan va pedagogik refleksiyani qo‘llab-quvvatlaydigan muhit yaratilishi zarur. Bunday yondashuv o‘qituvchining kasbiy rivojlanishini bir martalik malaka oshirish tadbiridan uzluksiz professional o‘rganish jarayoniga aylantiradi.

Shuningdek, kelgusidagi empirik tadqiqotlarda ijodkor o‘qituvchi kompetensiyasining aniq indikatorlarini ishlab chiqish, ularni ta’lim bosqichlari va fanlar kesimida validatsiya qilish hamda kompetensiyaning o‘quvchilarning kreativ fikrlashi, muammolarni hal qilish qobiliyati va akademik natijalariga ta’sirini eksperimental dizaynlar orqali o‘rganish muhim ilmiy vazifa bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Shulman, L. S. Those Who Understand: Knowledge Growth in Teaching. Educational Researcher, 1986, Vol. 15, No. 2, pp. 4–14.
2. Shulman, L. S. Knowledge and Teaching: Foundations of the New Reform. Harvard Educational Review, 1987, Vol. 57, No. 1, pp. 1–22.
3. Mishra, P., Koehler, M. J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge. Teachers College Record, 2006, Vol. 108, No. 6, pp. 1017–1054. DOI: 10.1111/j.1467-9620.2006.00684.x.
4. Davies, D., Jindal-Snape, D., Collier, C., Digby, R., Hay, P., Howe, A. Creative Learning Environments in Education: A Systematic Literature Review. Thinking Skills and Creativity, 2013, Vol. 8, pp. 80–91. DOI: 10.1016/j.tsc.2012.07.004.

5. Beghetto, R. A., Kaufman, J. C. Classroom Contexts for Creativity. High Ability Studies, 2014, Vol. 25, No. 1, pp. 53–69. DOI: 10.1080/13598139.2014.905247.
6. Vescio, V., Ross, D., Adams, A. A Review of Research on the Impact of Professional Learning Communities on Teaching Practice and Student Learning. Teaching and Teacher Education, 2008, Vol. 24, No. 1, pp. 80–91. DOI: 10.1016/j.tate.2007.01.004.
7. Vangrieken, K., Meredith, C., Packer, T., Kyndt, E. Teacher Communities as a Context for Professional Development: A Systematic Review. Teaching and Teacher Education, 2017, Vol. 61, pp. 47–59. DOI: 10.1016/j.tate.2016.10.001.
8. Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., Gardner, M. Effective Teacher Professional Development. Palo Alto, CA: Learning Policy Institute, 2017, 76 pp. Foydalanilgan sahifalar: pp. 1–14, 19–28, 31–45.
9. OECD. TALIS 2018 Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners. Paris: OECD Publishing, 2019, 220 pp. Foydalanilgan sahifalar: pp. 27–44, 53–79, 151–180. DOI: 10.1787/1d0bc92a-en.
10. OECD. TALIS 2018 Results (Volume II): Teachers and School Leaders as Valued Professionals. Paris: OECD Publishing, 2020, 250 pp. Foydalanilgan sahifalar: pp. 147–166. DOI: 10.1787/19cf08df-en.
11. UNESCO. UNESCO ICT Competency Framework for Teachers. Version 3. Paris: UNESCO, 2018, 66 pp. Foydalanilgan sahifalar: pp. 1–16, 35–45. ISBN 978-92-3-100285-4.
12. Redecker, C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. Edited by Y. Punie. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017, 95 pp. Foydalanilgan sahifalar: pp. 15–28, 45–64, 80–90. DOI: 10.2760/159770.
13. Ventista, O. M., Brown, C. Teachers' Professional Learning and Its Impact on Students' Learning Outcomes: Findings from a Systematic Review. Social Sciences & Humanities Open, 2023, Vol. 8, No. 1, Article 100565. Foydalanilgan bo'limlar: pp. 1–12.
14. Amabile, T. M., Conti, R., Coon, H., Lazenby, J., Herron, M. Assessing the Work Environment for Creativity. Academy of Management Journal, 1996, Vol. 39, No. 5, pp. 1154–1184. DOI: 10.2307/256995.